

RAFAŁ MŁYŃSKI

Faculty of Logopaedics, The Center for Polish Language and Culture in the World,
Jagiellonian University

 <https://orcid.org/0000-0001-9069-0612>

The BID procedure as a tool for assessing phonological processes in bilingual children

ABSTRACT: This article presents the BID (briefing, interaction, debriefing) procedure as a useful tool for speech therapists who face the problem of correct diagnosis of language subsystems and abilities in bilingual children. An example of the BID's application is the assessment of phonological processes in children representing Ukrainian-Polish bilingualism. Using the BID procedure, it was possible to conduct a bilingual diagnosis and to extract developmental processes, interference, and atypical processes from the collected data. This article also highlights the cooperation of a speech therapist with an interpreter, i.e. a neophilologist of the Ukrainian language, who makes it possible to interpret the collected bilingual linguistic data.

KEYWORDS: bilingualism, BID, phonological processes, diagnosis, interpreter

Procedura BID jako narzędzie do oceny procesów fonologicznych w przypadku dzieci dwujęzycznych

STRESZCZENIE: Artykuł przedstawia procedurę BID (ang. *briefing, interaction, debriefing*) jako użyteczne narzędzie dla logopedów, którzy stykają się z problematyką prawidłowej diagnozy podsystemów i sprawności językowych u dwujęzycznych dzieci. Przykładem wykorzystania BID jest ocena procesów fonologicznych u dzieci reprezentujących dwujęzyczność ukraińsko-polską. Dzięki procedurze BID udało się przeprowadzić dwujęzyczną diagnozę i spośród zebranych danych wyodrębnić procesy rozwojowe, interferencje oraz procesy nietypowe. Niniejszy tekst podkreśla również współpracę logopedy z interpretatorem, czyli neofilologiem języka ukraińskiego, umożliwiającym dokonanie interpretacji zebranych dwujęzycznych danych językowych.

SŁOWA KLUCZOWE: dwujęzyczność, BID, procesy fonologiczne, diagnoza, interpretator

Children's bilingualism has become an object of interest for Polish speech therapists. This is illustrated by the publications of Jadwiga Cieszyńska-Rożek (2012, 2014), Marzena Błasiak-Tytuła (2017, 2018, 2019), Marzena Błasiak-Tytuła and Zdzisława Orłowska-Popek (2017), Robert Dębski, Rafał Młyński and Marya Redkva (2020), Rafał Młyński and Marya Redkva (2019), Zbigniew Tarkowski and Dorota Wiewióra (2017), as well as Zbigniew Tarkowski and Anna Majewska-Tworek (2018). *The Intercultural Logopedia*, edited by Ewa Czaplewska (2018),

deserves special attention. One of the issues raised by the researchers is the diagnostic process applied for bilingual children, presenting the application of the BID procedure in the assessment of phonological processes concerning Ukrainian children acquiring Polish, a subject which is also discussed by this article. This text was motivated by the phenomenon of increased emigration from Ukraine to Poland, which results in the presence of Ukrainian children in schools and kindergartens (Jaroszewicz, 2018, pp. 7–8, 13–15; Syrnyk, 2017, pp. 54–55). Such children come into contact with the Polish language, which leads to the development of bilingualism. Bilingualism is, among other things, the ability to use more than one language (Bee Chin, Wigglesworth, 2007, p. 3). Speech therapists should diagnose bilingual children, although assessing speech development and disorders can pose an organisational and substantive challenge. In this respect, the BID procedure can be helpful, as it provides a clear direction for performing diagnostic activities leading to the identification and interpretation of phonological processes in the bilingual child, among others.

Models of bilingual diagnosis – RIOT and dynamic assessment

The diagnosis of a bilingual child implies the choice of an appropriate diagnostic formula. There are three methods recommended in the global literature – **RIOT** (review, interview, observe, test), **dynamic assessment** (DA) and **BID** (briefing, interaction, debriefing). Considering the subject of this article, the last one will be discussed in a separate subchapter.

The RIOT procedure is based on a sociocultural approach, which assumes that a bilingual person's language development depends on the influence of the community and its cultural background (De Lamo White, Jin, 2011, p. 621). The author of the RIOT approach, Li-Rong Cheng, drew on the sociocultural assumptions and formulated general desiderata for the activities of a speech therapist-diagnostician:

- 1) observation of a bilingual child should take place in multiple contexts and interactions with different people;
- 2) observation should include situations in which the child feels most comfortable and has the opportunity to fully demonstrate communication skills;
- 3) the speech therapist-diagnostician interviews the child's family members, establishes the child's language biography;
- 4) the speech therapist-diagnostician engages in observation of the child in the classroom and determines the child's conversational strategies and pragmatic skills;

5) the speech therapist-diagnostician talks to teachers and other professionals with whom the child has had contact.

The above desiderata provide the basis for a more detailed description of the RIOT formula:

1) *review*: reviewing the child's records, recordings, potential therapies, and educational support;

2) *interview*: conducting ethnographic interviews with parents, teachers, carers in order to establish the child's linguistic biography, attitudes towards languages and cultures, cultural differences;

3) *observe*: observation of the child's verbal and non-verbal communication in a variety of social contexts: family home, kindergarten, school;

4) *test*: testing the child's communicative abilities in both languages (Cheng, 1997, pp. 55–62, 2007).

Testing in action (*dynamic assessment*) is oriented towards working with a foreign child who is acquiring L2¹. The framework of this approach is the pretest-activity-posttest triad (Lidz, Peña, 1996, p. 368). Through activities, the speech therapist-diagnostician is an active observer of the child's developing communication skills, which are subjected to an initial test (pretest) and a final test (posttest). Testing in action is a long-term process enabling a differential diagnosis of the child's language behaviour resulting from L2 acquisition or language communication disorders (Gutierrez-Clellen, Peña, 2001, pp. 215–216). The effectiveness of the pretest-activity-posttest triad was confirmed by the studies of Elizabeth Peña's (Peña, Quinn, Iglesias, 1992) and Teresa Ukrainetz's (Ukrainetz, Harpell, Walsh, Coyle, 2000) teams.

Speech therapy diagnosis according to the BID formula

BID is a diagnostic procedure, the axis of which is cooperation with a so-called interpreter² – a researcher or practitioner, preferably with philological training, who supports the diagnostic and therapeutic process (see Langdon, Saenz, 2016, pp. 109–133; Langdon, Cheng, 2002, pp. 114–125). There are not many publications in the Polish literature on the subject of the work of a speech therapist and an

¹ Abbreviations used: L1 – first language, L2 – second language.

² Foreign speech therapy standards outside of Poland distinguish among the terms '*interpreter*', '*translator*', and '*cultural assistant*'; keeping the order of enumeration – an interpreter deals with mediating and interpreting oral messages; prepares written translations; uses culture-specific knowledge and knowledge of the patient's/client's ethnic language when interacting with the speech therapist (Pert, Bradley, 2018, p. 36; Paul, Ashby, McNeilly, Ritch, 2021, pp. 251, 276).

interpreter. It is worth to note the chapter by Henriette Langdon, Katarzyna Gawęł, and Katarzyna Węsierska (2018) *Diagnosing disorders in language communication in bilinguals – working in a team of speech therapists and interpreters* and the article *Cooperation between a Polish speech therapist and an interpreter – needs, possibilities and perspectives* published by the same team (Gawęł, Langdon, Węsierska, 2015). The authors presented the principles of cooperation between a speech therapist and an interpreter in the process of diagnosing a bilingual person using the BID formula, examples of good practice, as well as their own survey devoted to the opinion of Polish speech therapists about their readiness to work with interpreters. The publication by Mlynski and Redkva (2019, pp. 287–292) on the joint activities of a speech therapist and an interpreter in the context of a broad bilingual assessment of the language competence of Ukrainian children using the BID approach.

BID is a three-stage diagnostic procedure that includes **preparation** (*briefing*), **action** (*interaction*) and **summary** (*debriefing*). The organisation of each stage can be represented by a diagram:

The main aim of this structured diagnosis is to analyse speech samples obtained from a multilingual patient/client and to reach a differential diagnosis of language behaviour:

- characteristic of L1 and L2 development;
- interference from L1 and L2;
- language competence disorders or disorders that are difficult to interpret (see Goldstein, Kohnert, 2005, p. 264; Kohnert, Medina, 2009, pp. 224–228; Kohnert, 2013, pp. 145–176).

Author's own research

The aim of using the BID formula was to identify and interpret phonological processes in two bilingual children (MS and SK), speaking Polish and Ukrainian.

The research questions were:

1. What phonological processes occur in Polish and Ukrainian for bilingual Ukrainian children?

2. Can they be categorized as a) developmental processes in L1 and L2, b) interference, c) atypical processes? (see also Debski, Mlynski, Redkva, 2020).

Further, the article presents the stages of the BID procedure together with the implementation of their individual components. The whole is an example of the use of BID in the assessment of phonological processes in bilingual children.

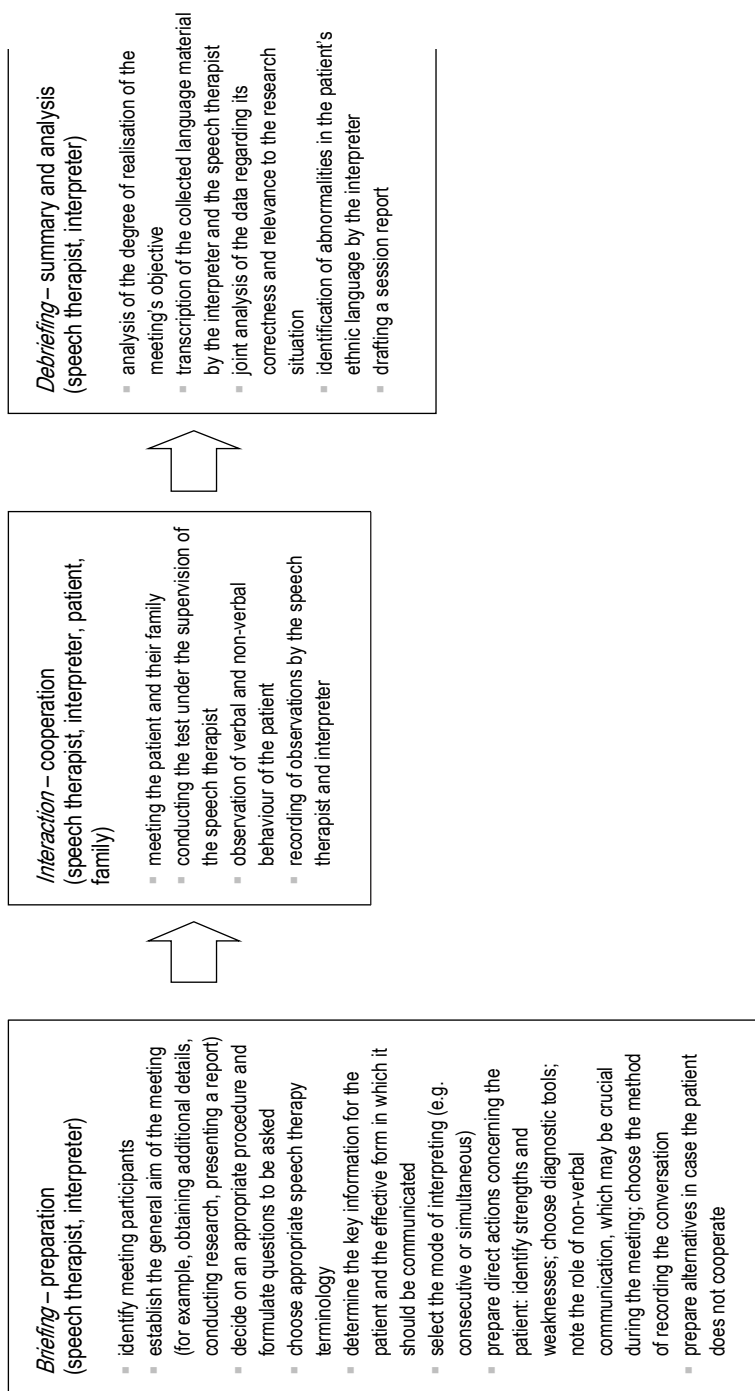

DIAGRAM 1. Activities of a speech therapist and an interpreter in the BID formula

SOURCE: Own work based on: H. Langdon (2002). *Interpreters and translators in communication disorders*. California: Thinking-Publication, pp. 37–39; H. Langdon, T. Saenz (2016). *Working with interpreters and translators*. San Diego: Plural Publishing Inc., pp. 109–133.

Preparation stage (briefing)

Two bilingual children, aged 4;0 and 5;1, were scheduled to participate in the study. The overall aim of the meeting was to collect bilingual data to detail and interpret phonological processes. The team posed the research questions presented in the previous section. In the process of the discussion on the methodological framework of the study, a decision was made that the starting point would be works on monolingual development of the phonological subsystem in Polish and Ukrainian children (Lobacz, 1996; Bryndal, 2013; Szeremet, 2014). For the purposes of the study, the following definition of the term ‘phonological processes’ was adopted: gradual adaptation of children’s articulation to adult pronunciation (Bauman-Waengler, 2012, p. 79). It was necessary to classify the following processes:

(a) processes changing syllable structure (reduction of onset and vowel consonants, reduplication, epenthesis):

(b) processes of vowel and consonant substitution (in consonant clusters, antecedentisation, labialisation, alveolarisation, break of continuity, affrication, deaffrication, denasalisation, nasalisation, glottalisation, pharyngealisation, depalatalisation, lateralisation, utilisation, vocalisation);

(c) assimilations (Bauman-Waengler, 2012, pp. 77–79, 132–134; see also Bryndal, 2013, pp. 108, 111, 116–117).

The reference points were phonological inventories – of the Polish language (Jassem, 2003) and of the Ukrainian language (Pompino-Marschall, Steriopolo, Zhigis, 2017). In addition to this, a speech therapist created a sheet for the study of anatomical-functional and auditory conditions and shared it with the interpreter (Pluta-Wojciechowska, 2017, pp. 149–152).

A decision was made that initial information about the children’s pronunciation would be provided in an oral form, with the parent receiving a more extensive written report at a later date. If necessary, a consecutive mode of interpretation would be used.

The diagnostic tools prepared were *Мовленнєва картка з картинками. Логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини* (Korol, 2017) and *The Speech Survey Questionnaire* (Billewicz, Zioło, 2012). Speech samples were to be recorded using a dictaphone, in addition, the speech therapist and the interpreter would take notes regarding the children’s non-verbal communication. In case of difficulties with the child’s activity, coloured stickers were to be used as an incentive.

The interaction stage

The speech therapist began the meeting with the child by examining the child's anatomical and functional conditions. This introductory part was followed by the proper one, during which the child named various pictorial designations, first in Polish, then in Ukrainian. Before naming them, there was a short conversation in Polish and then in Ukrainian. It should also be noted that the children were not always willing to cooperate with the researcher or were not able to name the designators. At the end of the two sessions the child's parent received a short, general summary of the diagnostic team's findings.

Analysis and debriefing stage

The diagnostic team proceeded to analyse the collected data. Tables 1 and 2 (pp. 8 & 9) present the material obtained in the conducted study.

Conclusions

The results of the presented analysis of the linguistic material confirmed the validity of the choice of the BID formula in the study of the phonological processes in bilingual children. By evaluating the stages of preparation, interaction, analysis and summary, the following conclusions could be reached:

- the data analysis performed indicated that the research questions were correctly posed;
- the selection of works on phonological development in Polish and Ukrainian proved helpful in interpreting the linguistic material;
- the understanding and classification of phonological processes adopted made it possible to analyse the speech samples;
- the constructed sheet for the assessment of anatomical and functional conditions and hearing was sufficient;
- the chosen diagnostic tools enabled the collection of linguistic data;
- the strategy of pre-test introductory conversations in Polish and Ukrainian proved to be helpful – the children switched codes smoothly depending on who they were speaking with.

The phonological processes recorded represent a fairly broad spectrum: palatalisation and depalatalisation, lateralisation, fronting, devoicing, break of continuity, affrication, labialisation, reduction and other consonant substitutions

TABLE 1. Types, categorisation and examples of observed phonological processes – a study in Polish

Process type	Boy MS (4;0; sequential bilingualism)			Girl SK (5;1; sequential bilingualism)		
	process category	process example	production by the child	process category	process example	production by the child
Developmental processes	Consonant substitution	Palatalisation /ts/ → [tɕ]	/pajac/, /tabliczka/, /vidɛɛtɕ/	Consonant substitution	Fronting /j/ → [s]	/salik/, /tales/, /kosik/
		Palatalisation /dz/ → [dʑ]	/ɕvonek/		Fronting /ʃ/ → [ts]	/tsajnik/, /tsarɔdzɛj/
		Palatalisation /s/ → [ɕ]	/palaɕol/, /ɕova/		Fronting /ʒ/ → [z]	/ʃiʃzanci/, /wizvi/
		Depalatalisation /n/ → [n]	/patɛlna/		Fronting /dʑ/ → [dz]	/dzɛm/
		Palatalisation /j/ → [ɕ]	/ɕafka/		Lateralisation /r/ → [l]	/palasɔl/
Interference from L ₁	Consonant substitution	Lateralisation /r/ → [l]	/liiba/, /galnek/, /dlab'na/	Consonant substitution	Depalatalisation /c/ → [k]	/wɔkɛɛ/
		Depalatalisation /v/ → [v]	/vidɛɛtɕ/		Depalatalisation /ɕ/ → [s]	/xustafka/
		Within nasal consonants /n'ɛ/ → [m'i]	/m'itv'ɛtɕ/		Assimilation /w/ → [t]	/tiz'i/
		Depalatalisation /c/ → [k]	/kɔwbasa/			
		Vowel substitution /i/ → [ɛ]	/m'itv'ɛtɕ/			
Atypical process	Disruption of syllable structure	Vowel substitution /ɛ/ → [ɔ]	/kɔwbasa/	Disruption of syllable structure	Vowel reduction /ɛ/	/wɔkɛɛ/
		Reduction /v/	/bawan/			

SOURCE: Own work.

TABLE 2. Types, categorisation and examples of observed phonological processes – a study in Ukrainian

Process type	Boy MS (4;0; sequential bilingualism)			Girl SK (5;1; sequential bilingualism)		
	process category	process example	production by the child	process category	process example	production by the child
Developmental processes	Consonant substitution	Lateralisation /r/ → [l]	/ɛkɫan/, /liba/	Consonant substitution	Fronting /ʃ/ → [s]	/usmʲiska/, /ʃastsʲik/
		Fronting /ʃ/ → [s]	/masina/		Fronting /ʃ/ → [z]	/nozʲitsʲi/
		Palatalisation /ts/ → [tɕ]	/ʃajɕe/		Fronting /tʃ/ → [ts]	/ʃastsʲik/
		Palatalisation /s/ → [ɕ]	/ɕova/		Fronting and devoicing /ʃ/ → [s]	/saba/, /ʃɛsak/
		Fronting and devoicing /ʃ/ → /z/ → [s]	/silaf/		Devoicing /z/ → [s]	/samɔk/
Interference from L ₂	Consonant substitution	Break of continuity /fi/ → [g]	/papuga/	Consonant substitution	Labialisation /t/ → [w]	/akuwa/, /swɔn/, /wɔɕ/
		Devoicing /b/ → [p]	/zup/		Devoicing /v/ → [f]	/lɛf/
		Within approximants /t/ → [l]	/ɭɔɕ/		Palatalisation /n/ → [nʲ]	/swɔnʲ/
		Affrication /d/ → [tʃ]	/tʃatɛt/		Palatalisation /k/ → [c]	/sanci/
Atypical processes	Consonant substitution	Break of continuity /m/ → [p]	/sɔp/	-	-	-

SOURCE: Own work.

(within nasal consonants and approximants), as well as vowel substitutions. Figures 1 and 2 illustrate the percentage of specific phonological processes in the obtained speech samples in Polish and Ukrainian.

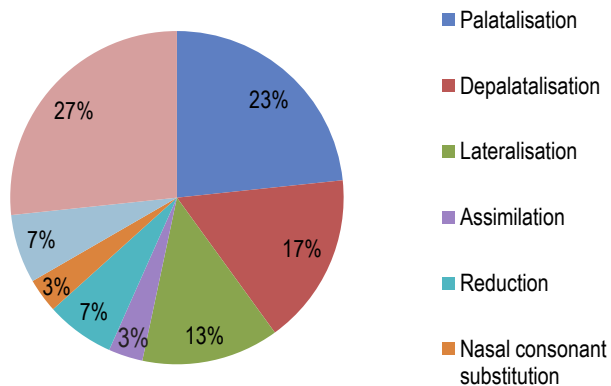

FIGURE 1. Types of observed phonological processes – a study in Polish

SOURCE: Own study.

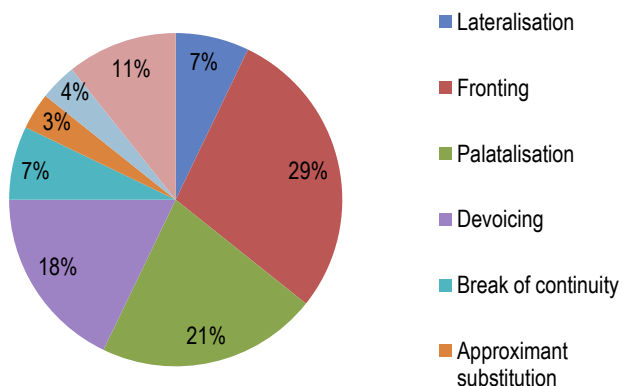

FIGURE 2 Types of observed phonological processes – a study in Ukrainian

SOURCE: Own study.

The cooperation of a speech therapist and an interpreter enabled the categorisation of phonological processes; a division into developmental, interlingual interference and atypical (difficult to interpret) was introduced. It is worth noting that in the vast majority of cases developmental processes were observed, followed by interlanguage interference, especially from Polish into Ukrainian. Atypical processes were rare in the case of both respondents. The number of observed processes belonging to the specified categories is presented in Figures 3 and 4.

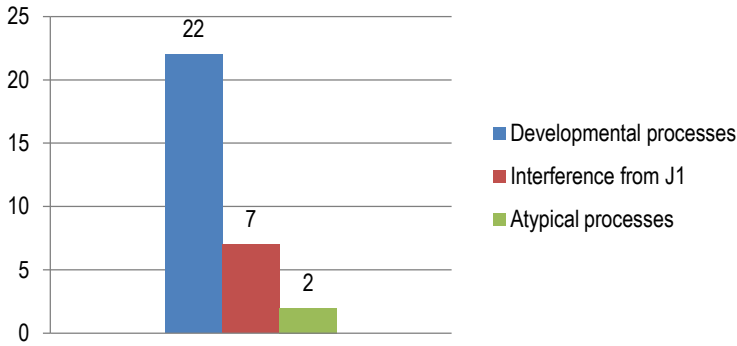

FIGURE 3. Observed phonological processes according to the distinguished categories – a study in Polish

SOURCE: Own study.

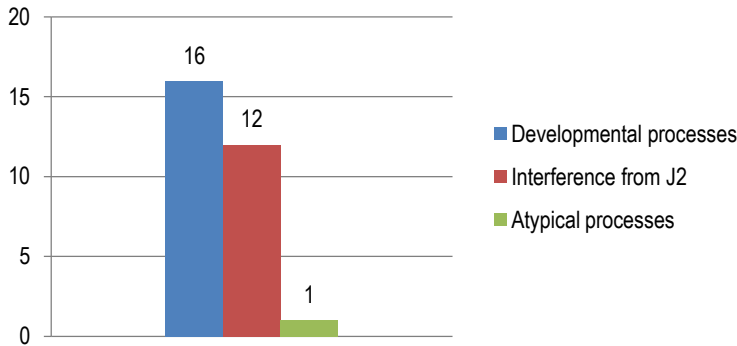

FIGURE 4. Observed phonological processes according to distinguished categories – a study in Ukrainian

SOURCE: Own study.

This study can be considered in two dimensions, i.e. theoretical and practical. The former determines the understanding of the BID formula as a methodological framework useful in the study of linguistic aspects of Polish-foreigner bilingualism. The latter dimension consists in treating the presented exemplification as a direction leading to the development of a Polish standard of speech therapy in the case of children's bilingualism (or multilingualism). Creating such determinants would be necessary in particular for speech therapists who struggle with the issue of diagnosing children brought up in a bilingual environment.

References

- BAUMAN-WAENGLER, J. (2012). *Articulatory and phonological impairments: a clinical focus*. Boston, MA: Pearson Education.
- BEE CHIN, N., WIGGLESWORTH, G. (2007). Describing bilingualism. In: N. BEE CHIN, G. WIGGLESWORTH (eds.), *Bilingualism. An advanced resource book* (pp. 3–18). London: Routledge.
- BILLEWICZ, G., ZIOŁO, B. (2012). *Kwestionariusz badania mowy*. Kraków: Impuls.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M. (2017). Kształtowanie się i rozwój mowy dziecka dwujęzycznego. In: E. JEŻEWSKA-KRASNODĘBSKA, B. SKAŁBANI (eds.), *Diagnoza i terapia w pracy logopedy i nauczyciela terapeuty: konteksty teoretyczne i praktyka* (pp. 247–256). Kraków: Impuls.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M. (2018). Terapia logopedyczna dwujęzycznego dziecka z autyzmem. *Studia Pragmatolingwistyczne*, 10, 197–208.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M. (2019). *Mowa dzieci dwujęzycznych. Norma i zaburzenia*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M., ORŁOWSKA-POPEK, Z. (2017). Technika programowania języka (pierwszego i drugiego) w pracy z dzieckiem bilingwalnym. In: M. RUTKIEWICZ-HANCZEWSKA, J. SŁAWEK, E. KAPTUR (eds.), *Mózg – język – komunikacja* (pp. 41–54). Poznań: Rys.
- BRYNDAL, M. (2013). *Fonologiczna interpretacja procesów doskonalenia wymowy dziecięcej na tle współczesnych teorii fonologicznych*. Gliwice: Fonem.eu.
- CHENG, L. (1997). Diversity: challenges and implications for assessment. *Journal of Children's Communication Development*, 19(1), 55–62.
- CHENG, L. (2007). Improve your assessment of bilingual clients with communication disorders. *Therapy Insider*, 37, 10.
- [CHEREMET, M.K.] Шеремет, М.К. (eds.), (2014). *Логопедія. Підручник*. Київ: Слово.
- CIESZYŃSKA-ROŻEK, J. (2012). Rozwój mowy polskich dzieci na obczyźnie – zjawiska normatywne czy zaburzenia rozwojowe? In: M. MICHAŁIK, A. STUDAŁ, Z. ORŁOWSKA-POPEK (eds.), *Diagnoza różnicowa zaburzeń komunikacji językowej* (pp. 67–82). Kraków: Collegium Columbinum.
- CIESZYŃSKA-ROŻEK, J. (2014). Zaburzenia rozwoju języka polskich dzieci za granicą. In: D. PRASZAŁOWICZ, M. ŁUŻNIAK-PIECHA, M. KULPIŃSKA (eds.), *Młoda polska emigracja w UE jako przedmiot badań psychologicznych, socjologicznych i kulturowych*. <http://www.euroemigranci.pl/dokumentacja.html> [access: 1.06.2021].
- CZAPLEWSKA, E. (eds.). (2018). *Logopedia międzykulturowa* (pp. 209–234). Gdańsk: Harmonia.
- DE LAMO WHITE, C., JIN, L. (2011). Evaluation of speech and language assessment approaches with bilingual children. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 46(6), 613–662.
- DĘBSKI, R., MŁYŃSKI, R., REDKVA, M. (2020). The phonological skills of bilingual preschool children speaking Polish and Ukrainian in Poland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. <https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1791047>.
- GAWEŁ, K., LANGDON, H., WĘSIERSKA, K. (2015). Współpraca polskiego logopedy z tłumaczem – potrzeby, możliwości i perspektywy. *Neurolingwistyka Praktyczna*, 1, 50–65.
- GOLDSTEIN, B., KOHNERT, K. (2005). Speech, language, and hearing in developing bilinguals: Current findings and future directions. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 36, 264–267.
- GUTIERREZ-CLELLEN, V., PEÑA, E. (2001). Dynamic assessment of diverse children. *Language, speech, and hearing services in schools*, 31(4), 212–224.
- JAROSZEWICZ, M. (2018). *Migracje z Ukrainy do Polski. Stabilizacja trendu*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.
- JASSEM, W. (2003). Polish. *Journal of the International Phonetic Association*, 33(1), 103–107.

- KOHNERT, K., MEDINA, A. (2009). Bilingual children and communication disorders. A 30-year research retrospective. *Seminars in Speech and Language*, 30(4), 219–233.
- KOHNERT, K. (2013). *Language disorders in bilingual children and adults*. San Diego: Plural Publishing.
- [KOROL, A.] КОРОЛЬ, А. (2017). *Мовленнєва картка з картинками. Логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини*. Тернопіль: Мандрівець.
- LANGDON, H. (2002). *Interpreters and translators in communication disorders*. California: Thinking-Publication.
- LANGDON, H., CHENG, L. (2002). *Collaborating with interpreters and translators: A guide for communication disorders professionals*. Eau Claire, WI: Thinking Publications.
- LANGDON, H., GAWEL, K., WĘSIERSKA, K. (2018). Diagnostowanie zaburzeń w komunikacji językowej u osób bilingwalnych – praca w zespole logopedy i tłumacza. In: E. CZAPLEWSKA (ed.), *Logopedia międzykulturowa* (pp. 209–234). Gdańsk: Harmonia.
- LANGDON, H., SAENZ, T. (2016). *Working with interpreters and translators*. San Diego: Plural Publishing Inc.
- LIDZ, C., PEÑA, E. (1996). Dynamic assessment: the model, its relevance as a nonbiased approach, and its application to Latino American preschool children. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 27(4), 367–372.
- ŁOBACZ, P. (1996). *Polska fonologia dziecięca. Studia fonetyczno-akustyczne*. Warszawa: Energeia.
- MŁYŃSKI, R., REDKVA, M. (2019). Diagnostyka logopedyczna kompetencji językowych u wielojęzycznych dzieci z Ukrainy. *Logopedia Silesiana*, 8, 282–294. <https://doi.org/10.31261/LOGOPEDIASILESIANA.2019.08.18>.
- PAUL, D., ASHBY, T., MCNIELLY, L., RITCH, S. (2021). Support personel in audiology and speech language pathology. In: M. HUDSON, M. DERUITER (eds.), *Professional issues in speech language pathology and audiology* (pp. 249–227). San Diego: Plural Publishing,
- PEÑA, E., QUINN, R., IGLESIAS, A. (1992). The application of dynamic assessment: a nonbiased procedure. *Journal of Special Education*, 26(3), 269–280.
- PERT, S., BRADLEY, B. (2018). Clinical Guidelines for Speech and Language Therapists: Bilingualism. Working with bilingual clients/patients with speech, language and communication needs. https://www.rcslt.org/clinical_resources/bilingualism/bilingualism_overview [access: 7.06.2021].
- PLUTA-WOJCIECHOWSKA, D. (2017). *Dyslalia obwodowa. Diagnostyka i terapia logopedyczna wybranych form zaburzeń*. Bytom: Ergo-Sum.
- POMPINO-MARSHALL, B., STERIOPOLO, E., ŻYGIS, M. (2017). Ukrainian. *Journal of the International Phonetic Association*, 47(3), 349–357.
- SYRNYK, M. (2017). Polityka oświatowa wobec migrantów – dzieci i uczniowie z Ukrainy w Polsce. *Acta Politica Polonica*, 2(40), 53–72.
- TARKOWSKI, Z., MAJEWSKA-TWOREK, A. (2018). Terapia logopedyczna dziecka dwujęzycznego. In: A. DOMAGAŁA, U. MIRECKA (eds.), *Metody terapii logopedycznej* (pp. 261–286). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- TARKOWSKI, Z., WIEWIÓRA, D. (2017). Bilingwizm a rozwój mowy dziecka. In: S. MILEWSKI, K. KACZOROWSKA-BRAY, B. KAMIŃSKA (eds.), *Studia logopedyczno-lingwistyczne: księga jubileuszowa z okazji 70-lecia Profesora Edwarda Łuczynskiego* (pp. 109–129). Gdańsk: Harmonia.
- UKRAINETZ, T., HARPELL, S., WALSH, C., COYLE, C. (2000). A preliminary investigation of dynamic assessment with native American kindergartners. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 31, 142–154.

RAFAŁ MŁYŃSKI

Zakład Logopedii, Instytut Glottodydaktyki Polonistycznej, Uniwersytet Jagielloński

<https://orcid.org/0000-0001-9069-0612>

Procedura BID jako narzędzie do oceny procesów fonologicznych w przypadku dzieci dwujęzycznych

The BID procedure as a tool for assessing phonological processes
in bilingual children

ABSTRACT: This article presents the BID (briefing, interaction, debriefing) procedure as a useful tool for speech therapists who face the problem of correct diagnosis of language subsystems and abilities in bilingual children. An example of the BID's application is the assessment of phonological processes in children representing Ukrainian-Polish bilingualism. Using the BID procedure, it was possible to conduct a bilingual diagnosis and to extract developmental processes, interference, and atypical processes from the collected data. This article also highlights the cooperation of a speech therapist with an interpreter, i.e. a neophilologist of the Ukrainian language, who makes it possible to interpret the collected bilingual linguistic data.

KEYWORDS: bilingualism, BID, phonological processes, diagnosis, interpreter

STRESZCZENIE: Artykuł przedstawia procedurę BID (ang. *briefing, interaction, debriefing*) jako użyteczne narzędzie dla logopedów, którzy stykają się z problematyką prawidłowej diagnozy podsystemów i sprawności językowych u dwujęzycznych dzieci. Przykładem wykorzystania BID jest ocena procesów fonologicznych u dzieci reprezentujących dwujęzyczność ukraińsko-polską. Dzięki procedurze BID udało się przeprowadzić dwujęzyczną diagnozę i spośród zebranych danych wyodrębnić procesy rozwojowe, interferencje oraz procesy nietypowe. Niniejszy tekst podkreśla również współpracę logopedy z interpretatorem, czyli neofilologiem języka ukraińskiego, umożliwiającym dokonanie interpretacji zebranych dwujęzycznych danych językowych.

SŁOWA KLUCZOWE: dwujęzyczność, BID, procesy fonologiczne, diagnoza, interpretator

Dwujęzyczność dziecięca staje się przedmiotem zainteresowania polskich logopedów, o czym świadczą publikacje m.in. Jadwigi Cieszyńskiej-Rożek (2012, 2014), Marzeny Błasiak-Tytuły (2017, 2018, 2019), Marzeny Błasiak-Tytuły i Zdzisławy Orłowskiej-Popek (2017), Roberta Dębskiego, Rafała Młyńskiego i Maryi Redkvy (2020), Rafała Młyńskiego i Maryi Redkvy (2019), Zbigniewa Tarkowskiego i Doroty Wiewióry (2017), a także Zbigniewa Tarkowskiego i Anny Majewskiej-Tworek (2018). Na specjalną uwagę zasługuje tom *Logopedia międzykulturowa*,

pod redakcją Ewy Czaplewskiej (2018). Jednym z poruszanych przez badaczy zagadnień jest proces diagnostyczny w przypadku dzieci bilingwalnych, któremu też został poświęcony ten artykuł, przedstawiający zastosowanie procedury BID w ocenie procesów fonologicznych dotyczącej dzieci z Ukrainy przyswajających język polski. Przyczynkiem do napisania niniejszego tekstu jest zjawisko nasilonej emigracji z Ukrainy do Polski, co skutkuje obecnością dzieci ukraińskich w szkołach i przedszkolach (Jaroszewicz, 2018, s. 7–8, 13–15; Syrnyk, 2017, s. 54–55). Kontakt takich dzieci z językiem polskim prowadzi do rozwoju dwujęzyczności, będącej m.in. umiejętnością posługiwania się więcej niż jednym językiem (Bee Chin, Wigglesworth, 2007, s. 3). Logopedzi powinni diagnozować dwujęzyczne dzieci, choć ocena rozwoju i zaburzeń mowy bywa organizacyjnym oraz merytorycznym wyzwaniem. W tym zakresie pomocna może być procedura BID, która wyraźnie pokazuje kierunek wykonywania czynności diagnostycznych prowadzących do identyfikacji i interpretacji m.in. procesów fonologicznych u dwujęzycznego dziecka.

Modele dwujęzycznej diagnozy– RIOT i *dynamic assessment*

Diagnoza dwujęzycznego dziecka implikuje wybór odpowiedniej formuły diagnostycznej. W światowej literaturze przedmiotu rekomendowane są trzy – RIOT (ang. *review, interview, observe, test*), **badanie w działaniu** (ang. *dynamic assessment* – DA) oraz BID (ang. *briefing, interaction, debriefing*). Ze względu na temat niniejszego artykułu ostatnia z wymienionych zostanie omówiona w osobnym podrozdziale.

Procedura RIOT umocowana jest w podejściu socjokulturowym, zakładającym, że rozwój języków osoby dwujęzycznej jest zależny od wpływu danej społeczności oraz jej uwarunkowań kulturowych (De Lamo White, Jin, 2011, s. 621). Twórczyni RIOT, Li-Rong Cheng, skorzystała z założeń socjokulturowych i sformułowała ogólne dezyderaty dotyczące działalności logopedy-diagnosy:

1) obserwacja dwujęzycznego dziecka powinna odbywać się w wielu kontekstach i interakcjach z różnymi ludźmi;

2) obserwacja powinna obejmować sytuacje, w których dziecko czuje się najlepiej i będzie miało możliwość pełnego zaprezentowania umiejętności komunikacyjnych;

3) logopeda-diagnosta przeprowadza wywiady z członkami rodziny dziecka, ustala jego biografię językową;

4) logopeda-diagnosta angażuje się w obserwację dziecka w trakcie lekcji i określa jego strategie konwersacyjne oraz umiejętności pragmatyczne;

5) logopeda-diagnosta rozmawia z nauczycielami i innymi specjalistami, z którymi dziecko miało styczność.

Zaprezentowane dezyderaty stanowią podstawę uszczegółowionego opisu formuły RIOT:

1) *review*: przegląd dokumentacji dziecka, nagrań, ewentualnych terapii i wsparcia edukacyjnego;

2) *interview*: przeprowadzenie wywiadów etnograficznych z rodzicami, nauczycielami, opiekunami w celu ustalenia biografii językowej dziecka, postaw wobec języków i kultur, różnic kulturowych;

3) *observe*: obserwacja werbalnej i niewerbalnej komunikacji dziecka w wielu różnych kontekstach społecznych: dom rodzinny, przedszkole, szkoła;

4) *test*: badanie sprawności komunikacyjnych w obu językach dziecka (Cheng, 1997, s. 55–62, 2007).

Badanie w działaniu (*dynamic assessment*) jest zorientowane na pracę z dzieckiem cudzoziemskim, które przyswaja J_2 ¹. Ramą tego podejścia jest triada pretest–zajęcia–posttest (Lidz, Peña, 1996, s. 368). Dzięki zajęciom logopeda–diagnosta jest aktywnym obserwatorem rosnących umiejętności komunikacyjnych dziecka, które poddane są testowi początkowemu oraz końcowemu. Badanie w działaniu jest długofalowym procesem, dzięki któremu możliwa jest diagnoza różnicowa zachowań językowych dziecka, wynikających z przyswajania J_2 lub zaburzeń komunikacji językowych (Gutierrez-Clellen, Peña, 2001, s. 215–216). Skuteczność triady pretest–zajęcia–posttest potwierdziły badania zespołów Elizabeth Peñy (Peña, Quinn, Iglesias, 1992) oraz Teresy Ukrainetz (Ukrainetz, Harpell, Walsh, Coyle, 2000).

Diagnoza logopedyczna według formuły BID

BID jest postępowaniem diagnostycznym, którego oś stanowi współpraca z tzw. interpretatorem² – badaczem lub praktykiem, najlepiej z wykształceniem filologicznym, wspierającym proces diagnostyczny i terapeutyczny (zob. Langdon, Saenz, 2016, s. 109–133; Langdon, Cheng, 2002, s. 114–125). W polskiej literaturze przedmiotu nie ma wielu publikacji, które dotyczyłyby tematyki pracy

¹ Zastosowano skróty: J_1 – język pierwszy, J_2 – język drugi.

² W zagranicznych standardach logopedycznych rozróżniono pojęcia „interpretator” (ang. *interpreter*), „tłumacz” (ang. *translator*) i „asystent kulturowy” lub „pośrednik kulturowy” (ang. *cultural broker*); zachowując kolejność wyliczenia – zajmuje się pośredniczeniem i tłumaczeniem w ustnych komunikatach; przygotowuje pisemne tłumaczenia; wykorzystuje wiedzę w zakresie specyfiki danej kultury oraz znajomość języka etnicznego pacjenta/klienta w kontakcie z logopedą (Pert, Bradley, 2018, s. 36; Paul, Ashby, McNeilly, Ritch, 2021, s. 251, 276).

logopedy i interpretatora. Na uwagę zasługuje rozdział autorstwa Henriette Langdon, Katarzyny Gawęł i Katarzyny Węsierskiej (2018) *Diagnozowanie zaburzeń w komunikacji językowej u osób bilingwalnych – praca w zespole logopedy i tłumacza* i opublikowany przez ten sam zespół artykuł *Współpraca polskiego logopedy z tłumaczem – potrzeby, możliwości i perspektywy* (Gawęł, Langdon, Węsierska, 2015). Autorki przedstawiły zasady współpracy logopedy i interpretatora podczas diagnozy osoby dwujęzycznej przy użyciu formuły BID, przykłady dobrych praktyk, a także własne badanie sondażowe, które dotyczyło opinii polskich logopedów o gotowości podjęcia pracy z interpretatorem. Pracą dotyczącą wspólnych działań logopedy i interpretatora w kontekście szerokiej, dwujęzycznej oceny kompetencji językowej dzieci z Ukrainy w formule BID jest publikacja Młyńskiego oraz Redkvy (2019, s. 287–292).

BID jest trój etapowym postępowaniem diagnostycznym, który obejmuje **przygotowanie** (ang. *briefing*), **działanie** (ang. *interaction*) oraz **podsumowanie** (ang. *debriefing*). Organizację każdego z etapów można przedstawić za pomocą schematu – zob. schemat 1.

Głównym celem tak uporządkowanej diagnozy jest analiza próbek mowy uzyskanych od wielojęzycznego pacjenta/klienta i doprowadzenie do diagnozy różnicowej zachowań językowych:

- charakterystycznych dla rozwoju J_1 i J_2 ;
- interferencji z J_1 i J_2 ;
- zaburzeń kompetencji językowej bądź takich, które trudno zinterpretować (zob. Goldstein, Kohnert, 2005, s. 264; Kohnert, Medina, 2009, s. 224–228; Kohnert, 2013, s. 145–176).

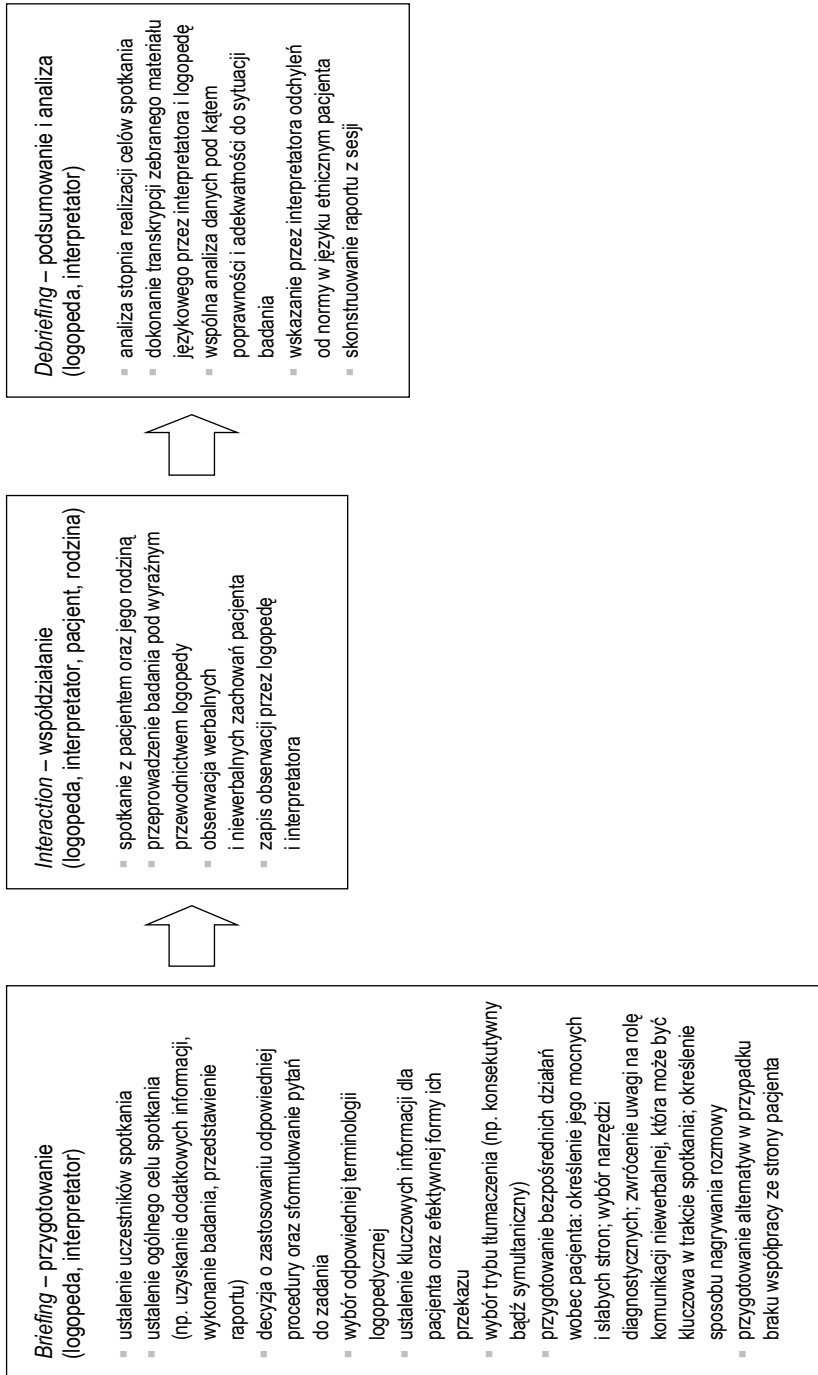
Badanie własne

Celem użycia formuły BID była identyfikacja oraz interpretacja procesów fonologicznych u dwojga dwujęzycznych dzieci (MS i SK), mówiących po polsku i ukraińsku.

Postawione pytanie badawcze to:

1. Jakie procesy fonologiczne występują w języku polskim i ukraińskim w przypadku dwujęzycznych dzieci z Ukrainy?
2. Czy można je skategoryzować jako a) procesy rozwojowe w J_1 i J_2 , b) interferencje, c) procesy nietypowe? (zob. też: Dębski, Młyński, Redkva, 2020).

Dalej w artykule przedstawiono etapy procedury BID wraz z realizacją ich poszczególnych części składowych. Całość stanowi przykład wykorzystania BID w ocenie procesów fonologicznych u dwujęzycznych dzieci.

SCHEMAT 1. Działania logopedy oraz interpretatora w formule BID

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: H. Langdon (2002). *Interpreters and translators in communication disorders*. California: Thinking-Publication, s. 37–39; H. Langdon, T. Saenz (2016). *Working with interpreters and translators*. San Diego: Plural Publishing Inc., s. 109–133.

Etap przygotowania (*briefing*)

Zaplanowano, że w badaniu weźmie udział dwoje dwujęzycznych dzieci, w wieku 4;0 oraz 5;1. Ogólnym celem spotkania było zebranie dwujęzycznych danych służących wyszczególnieniu i zinterpretowaniu procesów fonologicznych. Zespół postawił przed sobą zaprezentowane w poprzednim podrozdziale pytania badawcze. W trakcie dyskusji o metodologicznej ramie badania uznano, że za punkt wyjścia posłużą prace dotyczące jednojęzycznego rozwoju podsystemu fonologicznego u polskich i ukraińskich dzieci (Łobacz, 1996; Bryndał, 2013; Szeremet, 2014). Na potrzeby badania przyjęto następującą definicję terminu „procesy fonologiczne”: stopniowe dostosowanie dziecięcej artykulacji do wymowy dorosłych (Bauman-Waengler, 2012, s. 79). Niezbędna stała się klasyfikacja tych procesów:

a) procesy zmieniające strukturę sylabową (redukcja nagłosowej i wygłosowej spółgłoski, reduplikacja, epenteza):

b) procesy substytucji samogłoskowej oraz spółgłoskowej (w zbitkach spółgłoskowych, uprzednienie, labializacja, alweolaryzacja, przerwanie ciągłości, afryktywizacja, defryktywizacja, denazalizacja, nazalizacja, głading, udźwięcznienie, ubezdźwięcznienie, palatalizacja, depalatalizacja, lateralizacja, utylnienie, wokalizacja);

c) asymilacje (Bauman-Waengler, 2012, s. 77–79, 132–134; zob. też: Bryndał, 2013, s. 108, 111, 116–117).

Punktami odniesienia były inwentarze fonologiczne – języka polskiego (Jassem, 2003) oraz ukraińskiego (Pompino-Marschall, Steriopolo, Żygis, 2017). Dodatkowo logopeda stworzył arkusz badania warunków anatomiczno-czynnościowych i słuchu oraz zapoznał z nimi interpretatora (Pluta-Wojciechowska, 2017, s. 149–152).

Zdecydowano, że wstępne informacje o wymowie dzieci zostaną przekazane ustnie, w późniejszym czasie rodzic dostanie szerszy, pisemny raport. W razie potrzeby wykorzystany zostałby konsekwentny tryb tłumaczenia.

Przygotowanymi narzędziami diagnostycznymi były *Мовленнева картка з картинками. Логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини* (Korol, 2017) oraz *Kwestionariusz badania mowy* (Billewicz, Ziolo, 2012). Próbkę mowy miały być rejestrowane za pomocą dyktafonu, dodatkowo logopeda i interpretator tworzyliby notatki o komunikacji niewerbalnej dzieci. W razie trudności z aktywnością dziecka zachętą miały być kolorowe naklejki.

Etap współdziałania (*interaction*)

Spotkanie z dzieckiem rozpoczął logopeda, badając warunki anatomiczno-czynnościowe dziecka. Po tej części wstępnej następowała właściwa, w trakcie

której dziecko nazywało różne, obrazkowe desygnaty najpierw w języku polskim, później ukraińskim. Przed nazywaniem odbywała się krótka rozmowa w języku polskim, a potem ukraińskim. Należy też podkreślić, że dzieci nie zawsze chciały współpracować z badaczem bądź nie potrafiły nazwać desygnatu. Po zakończeniu dwóch sesji rodzic dziecka dostał krótką, ogólną informację o wnioskach zespołu diagnostycznego.

Etap analizy i podsumowania (*debriefing*)

Zespół diagnostyczny przystąpił do analizy zebranych danych. W tabelach 1 i 2 (zob. s. 21 i 22) zaprezentowano materiał, który udało się uzyskać w przeprowadzonym badaniu.

Wnioski

Wyniki zaprezentowanej analizy materiału językowego potwierdziły zasadność wyboru formuły BID do badania procesów fonologicznych dwujęzycznych dzieci. Ewaluując części przygotowania, współdziałania oraz analizy i podsumowania można było dojść do następujących konkluzji:

- dokonana analiza danych wskazała, że prawidłowo postawiono pytania badawcze;
- wybór prac dotyczących rozwoju fonologicznego w języku polskim i ukraińskim okazał się pomocny w interpretacji materiału językowego;
- przyjęte rozumienie oraz klasyfikacja procesów fonologicznych umożliwiły analizę próbek mowy;
- skonstruowany arkusz do oceny warunków anatomiczno-czynnościowych oraz słuchu był wystarczający;
- wybrane narzędzia diagnostyczne umożliwiły zebranie danych językowych;
- strategia rozmów wprowadzających przed badaniem w języku polskim i ukraińskim okazała się pomocna – dzieci płynnie przełączały kody w zależności od tego, z kim prowadziły dialog.

Zanotowane procesy fonologiczne stanowią dość szerokie spektrum: palatalizacja i depalatalizacja, lateralizacja, uprzednienie, ubezdźwięcznienie, przerwanie ciągłości, afrykatyzacja, labializacja, redukcja oraz inne substytucje spółgłoskowe (w obrębie spółgłosek nosowych i aproksymantów), a także substytucje samogłosek. Wykresy 1 i 2 obrazują procentowy udział konkretnych procesów fonologicznych w uzyskanych próbkach mowy w języku polskim oraz ukraińskim.

TABELA 1. Typy, kategoryzacja i przykłady zaobserwowanych procesów fonologicznych – badanie w języku polskim

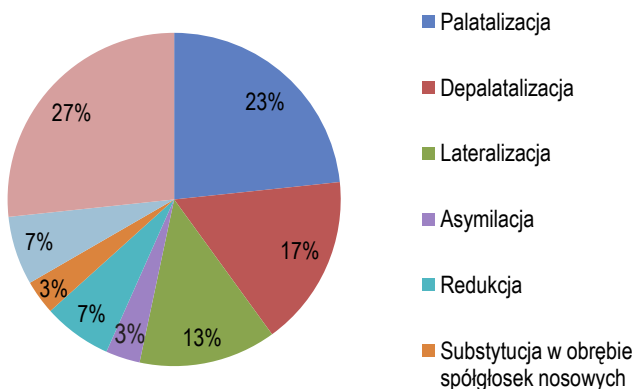
Typ procesu	Chłopiec MS (4;0; dwujęzyczność sekwenyjna)		Dziewczynka SK (5;1; dwujęzyczność sekwenyjna)				
	kategoria procesu	przykład procesu	realizacja dziecka	kategoria procesu			
Procesy rozwojowe	Substytucja spółgłoskowa	Palatalizacja /ts/ → [tɕ]	/pajac/, /tabliɕca/, /vidɛ.ɪɕɕ/	Substytucja spółgłoskowa	Uprzednienie /f/ → [s]	realizacja dziecka	/salik/, /talɛs/, /kosik/
		Palatalizacja /dz/ → [dʑ]	/dʑɔnɛk/			Uprzednienie /f/ → [ts]	/tsajnik/, /tsarɔdzɛj/
		Palatalizacja /s/ → [ɕ]	/palacɔl/, /cɔva/			Uprzednienie /s/ → [z]	/fiłzanɕi/, /wizvi/
		Depalatalizacja /m/ → [n]	/patɛlna/			Uprzednienie /dʑ/ → [dz]	/dzɛm/
		Palatalizacja /ʃ/ → [ɕ]	/cafka/			Lateralizacja /r/ → [l]	/palacɔl/
		Lateralizacja /r/ → [l]	/liba/, /galnɛk/, /dlabna/			Depalatalizacja /c/ → [k]	/wɔkɛɕ/
		Depalatalizacja /v/ → [v]	/vidɛ.ɪɕɕ/			Depalatalizacja /ɕ/ → [s]	/xustafka/
Interferencje z J ₁	Substytucja spółgłoskowa			Substytucja spółgłoskowa	Asymilacja /w/ → [t]	/tɪzɪi/	
		W obrębie spółgłosek nosowych /nɛ/ → [mɪ]	/m'itv'ɛɕ/				
		Depalatalizacja /c/ → [k]	/kɔwbasa/				
		Substytucja samogłoski /i/ → [ɛ]	/m'itv'ɛɕ/				
Procesy nietypowe	Zakłócenie struktury sylabowej	Substytucja samogłoski /ɛ/ → [ɔ]	/kɔwbasa/				
		Redukcja /v/	/bawan/		Zakłócenie struktury sylabowej	Redukcja samogłoski /ɛ/	/wɔkɕ/

Źródło: Opracowanie własne.

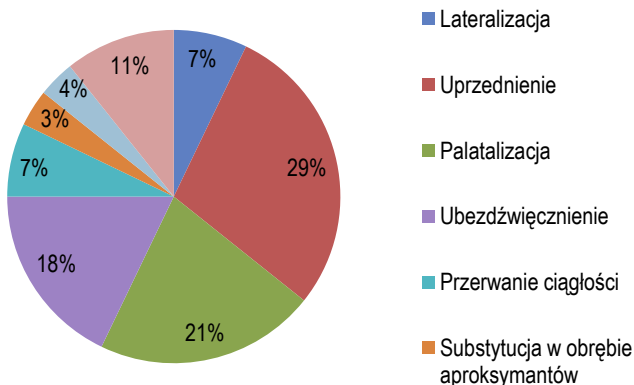
TABELA 2. Typy, kategoryzacja i przykłady zaobserwowanych procesów fonologicznych – badanie w języku ukraińskim

Typ procesu	Chłopiec MS (4;0; dwujęzyczność sekwencyjna)		Dziewczynka SK (5;1; dwujęzyczność sekwencyjna)		
	kategoria procesu	przykład procesu	realizacja dziecka	kategoria procesu	
Procesy rozwojowe	Substytucja spółgłoskowa	Lateralizacja /r/ → [l]	/ɛkɫan/, /lɪba/	Substytucja spółgłoskowa	Upřednienie /r/ → [s]
		Upřednienie /l/ → [s]	/masɪna/		Upřednienie /s/ → [z]
		Palatalizacja /ts/ → [tɕ]	/jajɫce/		Upřednienie /t/ → [ts]
	Palatalizacja /s/ → [ɕ]	/ɕova/		Upřednienie i ubezdźwięcznienie /s/ → [s]	/saba/, /ɕesak/
	Upřednienie i ubezdźwięcznienie /s/ → /z/ → [s]	/silaf/		Ubezdźwięcznienie /z/ → [s]	/samɔk/
Interferencje z J ₂	Substytucja spółgłoskowa	Przerwanie ciągłości /fi/ → [g]	/papuga/	Substytucja spółgłoskowa	Labializacja /t/ → [w]
		Ubezdźwięcznienie /b/ → [p]	/zup/		Ubezdźwięcznienie /v/ → [f]
	W obrębie aproksymantów /t/ → [l]	/ɫɔɕ/		Palatalizacja /n/ → [nʲ]	/swɔn/
	Afryktywizacja /d/ → [tʃ]	/tʃatɛt/		palatalizacja /k/ → [c]	/sancɪ/
Procesy nietypowe	Substytucja spółgłoskowa	Palatalizacja /n/ → [nʲ]	/fajnik/		Palatalizacja /s/ → [ɕ]
		Przerwanie ciągłości /m/ → [p]	/sɔp/	-	-

Źródło: Opracowanie własne.

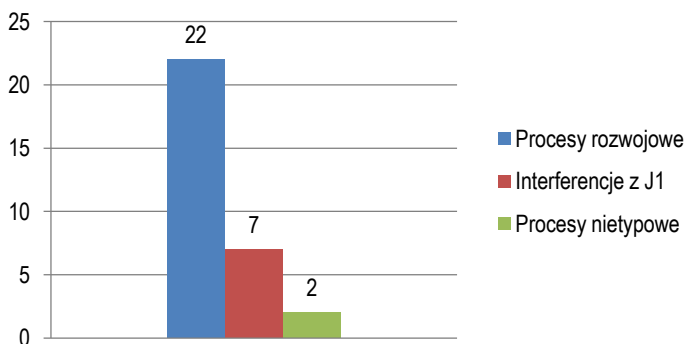

WYKRES 1. Typy zaobserwowanych procesów fonologicznych – badanie w języku polskim
 ŹRÓDŁO: Opracowanie własne.

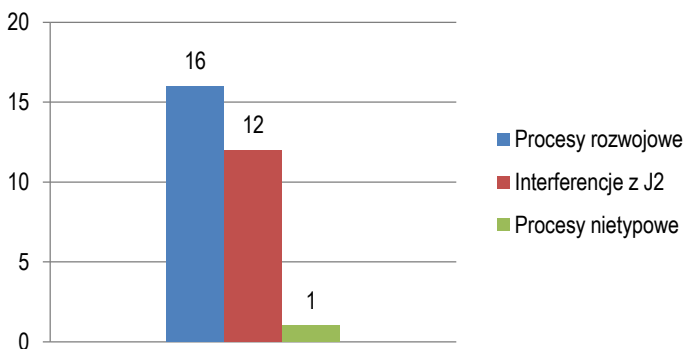
WYKRES 2. Typy zaobserwowanych procesów fonologicznych – badanie w języku ukraińskim
 ŹRÓDŁO: Opracowanie własne.

Dzięki współpracy logopedy i interpretatora udało się dokonać kategoryzacji procesów fonologicznych; wprowadzono podział na rozwojowe, interferencje międzyjęzykowe oraz nietypowe (trudne do zinterpretowania). Warto zwrócić uwagę, że w zdecydowanej większości zaobserwowano procesy rozwojowe, w dalszej kolejności interferencje międzyjęzykowe, zwłaszcza z języka polskiego na ukraiński. Procesy nietypowe były w przypadku obojga badanych nieliczne. Liczbę zaobserwowanych procesów należących do wyszczególnionych kategorii przedstawiono na wykresie 3 i 4.

WYKRES 3. Zaobserwowane procesy fonologiczne według wyróżnionych kategorii – badanie w języku polskim

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne.

WYKRES 4. Zaobserwowane procesy fonologiczne według wyróżnionych kategorii – badanie w języku ukraińskim

ŹRÓDŁO: Opracowanie własne.

Niniejsze opracowanie można rozpatrywać w dwóch wymiarach, tj. teoretycznym i praktycznym. Pierwszy wyznacza rozumienie formuły BID jako ramy metodologicznej, przydatnej w badaniu językowych aspektów dwujęzyczności polsko-obcej. Drugi wymiar to potraktowanie zaprezentowanej egzemplifikacji jako kierunku prowadzącego do wypracowania polskiego standardu postępowania logopedycznego w przypadku dwujęzyczności (lub wielojęzyczności) dziecięcej. Stworzenie takich wyznaczników byłoby szczególnie potrzebne logopedom, którzy borykają się z zagadnieniem diagnozy dzieci wychowywanych w dwujęzycznym środowisku.

Bibliografia

- BAUMAN-WAENGLER, J. (2012). *Articulatory and phonological impairments: a clinical focus*. Boston, MA: Pearson Education.
- BEE CHIN, N., WIGGLESWORTH, G. (2007). Describing bilingualism. W: N. BEE CHIN, G. WIGGLESWORTH (eds.), *Bilingualism. An advanced resource book* (s. 3–18). London: Routledge.
- BILLEWICZ, G., ZIOŁO, B. (2012). *Kwestionariusz badania mowy*. Kraków: Impuls.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M. (2017). Kształtowanie się i rozwój mowy dziecka dwujęzycznego. W: E. JEŻEWSKA-KRASNODEBSKA, B. SKAŁBANI (red.), *Diagnoza i terapia w pracy logopedy i nauczyciela terapeuty: konteksty teoretyczne i praktyka* (s. 247–256). Kraków: Impuls.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M. (2018). Terapia logopedyczna dwujęzycznego dziecka z autyzmem. *Studia Pragmalingwistyczne*, 10, 197–208.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M. (2019). *Mowa dzieci dwujęzycznych. Norma i zaburzenia*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- BŁASIAK-TYTUŁA, M., ORŁOWSKA-POPEK, Z. (2017). Technika programowania języka (pierwszego i drugiego) w pracy z dzieckiem bilingwalnym. W: M. RUTKIEWICZ-HANCZEWSKA, J. SŁAWEK, E. KAPTUR (red.), *Mózg – język – komunikacja* (s. 41–54). Poznań: Rys.
- BRYNDAL, M. (2013). *Fonologiczna interpretacja procesów doskonalenia wymowy dziecięcej na tle współczesnych teorii fonologicznych*. Gliwice: Fonem.eu.
- CHENG, L. (1997). Diversity: challenges and implications for assessment. *Journal of Children's Communication Development*, 19(1), 55–62.
- CHENG, L. (2007). Improve your assessment of bilingual clients with communication disorders. *Therapy Insider*, 37, 10.
- CIESZYŃSKA-ROŻEK, J. (2012). Rozwój mowy polskich dzieci na obczyźnie – zjawiska normatywne czy zaburzenia rozwojowe? W: M. MICHALIK, A. SIUDAK, Z. ORŁOWSKA-POPEK (red.), *Diagnoza różnicowa zaburzeń komunikacji językowej* (s. 67–82). Kraków: Collegium Columbinum.
- CIESZYŃSKA-ROŻEK, J. (2014). Zaburzenia rozwoju języka polskich dzieci za granicą. W: D. PRASZAŁOWICZ, M. ŁUŻNIAK-PIECHA, M. KULPIŃSKA (red.), *Młoda polska emigracja w UE jako przedmiot badań psychologicznych, socjologicznych i kulturowych*. <http://www.euroemigranci.pl/dokumentacja.html> [data dostępu: 1.06.2021].
- CZAPLEWSKA, E. (red.). (2018). *Logopedia międzykulturowa* (s. 209–234). Gdańsk: Harmonia.
- DE LAMO WHITE, C., JIN, L. (2011). Evaluation of speech and language assessment approaches with bilingual children. *International Journal of Language & Communication Disorders*, 46(6), 613–662.
- DĘBSKI, R., MŁYŃSKI, R., REDKVA, M. (2020). The phonological skills of bilingual preschool children speaking Polish and Ukrainian in Poland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. <https://doi.org/10.1080/13670050.2020.1791047>.
- GAWEŁ, K., LANGDON, H., WĘSIERSKA, K. (2015). Współpraca polskiego logopedy z tłumaczem – potrzeby, możliwości i perspektywy. *Neurolingwistyka Praktyczna*, 1, 50–65.
- GOLDSTEIN, B., KOHNERT, K. (2005). Speech, language, and hearing in developing bilinguals: Current findings and future directions. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 36, 264–267.
- GUTIERREZ-CLELLEN, V., PEÑA, E. (2001). Dynamic assessment of diverse children. *Language, speech, and hearing services in schools*, 31(4), 212–224.
- JAROSZEWICZ, M. (2018). *Migracje z Ukrainy do Polski. Stabilizacja trendu*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich.
- JASSEM, W. (2003). Polish. *Journal of the International Phonetic Association*, 33(1), 103–107.
- KOHNERT, K., MEDINA, A. (2009). Bilingual children and communication disorders. A 30-year research retrospective. *Seminars in Speech and Language*, 30(4), 219–233.

- KOHNERT, K. (2013). *Language disorders in bilingual children and adults*. San Diego: Plural Publishing.
- [KOROL, A.] Король, А. (2017). *Мовленнєва картка з картинками. Логопедичне обстеження рівня мовленнєвого розвитку дитини*. Тернопіль: Мандрівець.
- LANGDON, H. (2002). *Interpreters and translators in communication disorders*. California: Thinking-Publication.
- LANGDON, H., CHENG, L. (2002). *Collaborating with interpreters and translators: A guide for communication disorders professionals*. Eau Claire, WI: Thinking Publications.
- LANGDON, H., GAWEL, K., WĘSIERSKA, K. (2018). Diagnostowanie zaburzeń w komunikacji językowej u osób bilingwalnych – praca w zespole logopedy i tłumacza. W: E. CZAPLEWSKA (red.), *Logopedia międzykulturowa* (s. 209–234). Gdańsk: Harmonia.
- LANGDON, H., SAENZ, T. (2016). *Working with interpreters and translators*. San Diego: Plural Publishing Inc.
- LIDZ, C., PEÑA, E. (1996). Dynamic assessment: the model, its relevance as a nonbiased approach, and its application to Latino American preschool children. *Language, Speech, and Hearing Services in Schools*, 27(4), 367–372.
- ŁOBACZ, P. (1996). *Polska fonologia dziecięca. Studia fonetyczno-akustyczne*. Warszawa: Energeia.
- MŁYŃSKI, R., REDKVA, M. (2019). Diagnoza logopedyczna kompetencji językowych u wielojęzycznych dzieci z Ukrainy. *Logopedia Silesiana*, 8, 282–294. <https://doi.org/10.31261/LOGOPEDIA-SILESIANA.2019.08.18>.
- PAUL, D., ASHBY, T., MCNIELLY, L., RITCH, S. (2021). Support personel in audiology and speech language pathology. W: M. HUDSON, M. DERUITER (eds.), *Professional issues in speech language pathology and audiology* (s. 249–227). San Diego: Plural Publishing.
- PEÑA, E., QUINN, R., IGLESIAS, A. (1992). The application of dynamic assessment: a nonbiased procedure. *Journal of Special Education*, 26(3), 269–280.
- PERT, S., BRADLEY, B. (2018). Clinical Guidelines for Speech and Language Therapists: Bilingualism. Working with bilingual clients/patients with speech, language and communication needs. https://www.rcslt.org/clinical_resources/bilingualism/bilingualism_overview [data dostępu: 7.06.2021].
- PLUTA-WOJCIECHOWSKA, D. (2017). *Dyslalia obwodowa. Diagnoza i terapia logopedyczna wybranych form zaburzeń*. Bytom: Ergo-Sum.
- POMPINO-MARSHALL, B., STERIOPOLO, E., ŻYGIS, M. (2017). Ukrainian. *Journal of the International Phonetic Association*, 47(3), 349–357.
- Syrnyk, M. (2017). Polityka oświatowa wobec migrantów – dzieci i uczniowie z Ukrainy w Polsce. *Acta Politica Polonica*, 2(40), 53–72.
- [SZEREMET, M.K.] Шеремет, М.К. (red.), (2014). *Логопедія. Підручник*. Київ: Слово.
- TARKOWSKI, Z., MAJEWSKA-TWOREK, A. (2018). Terapia logopedyczna dziecka dwujęzycznego. W: A. DOMAGAŁA, U. MIRECKA (red.), *Metody terapii logopedycznej* (s. 261–286). Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- TARKOWSKI, Z., WIEWIÓRA, D. (2017). Bilingwizm a rozwój mowy dziecka. W: S. MILEWSKI, K. KACZOROWSKA-BRAY, B. KAMIŃSKA (red.), *Studia logopedyczno-lingwistyczne: księga jubileuszowa z okazji 70-lecia Profesora Edwarda Łuczyńskiego* (s. 109–129). Gdańsk: Harmonia.
- UKRAINETZ, T., HARPELL, S., WALSH, C., COYLE, C. (2000). A preliminary investigation of dynamic assessment with native American kindergartners. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 31, 142–154.